

Д-р Богданчо Гогов¹

НЕКОИ ДИЛЕМИ ВО ВРСКА СО ПОЛИЦИСКОТО ОВЛАСТУВАЊЕ ПРИКРИЕНО ПОЛИЦИСКО ДЕЈСТВУВАЊЕ

1.04Стручна статија
УДК:351.74,076:340.13(497.7)

Апстракт

Набљудување овозможува полицискиот службеник со непосредно набљудување да собира податоци и информации кои имаат безбедносно значење и може да бидат корисни за заштитата на граѓаните и нивните слободи и права, имот, за спречување и превенција на казни дела и тоа најчесто пред да се случи безбедносниот настан. Кога полицијата има индиции, сознанија или конкретни основи на сомнение, набљудувањето како полициско овластување може да се користи за потврдување или отфрлање на сомнението. Меѓутоа, законското решение на набљудувањето како полициско овластување, отвара голем број прашања и дилеми, особено за неговата усогласеност со Законот за кривична постапка.

Клучни зборови: набљудување, прикриено полициско дејствување

Вовед

Полициското овластување „Прикриенополицискодејствување“ е нормативно утврдено во измените на Законот за полиција донесени во 2012 година и со истата содржина е и во измените на законот донесени во 2014 година.

Во образложението на Законот за измени и дополнувања на Законот за полиција од 2014 година се истакнува дека измените се со цел на усогласување со Законот за кривичната постапка како и соодветно правно нормирање на постапувањето на полициските службеници при преземањето на наведените овластувања, во согласност со искуствата од досегашната примена на предметните одредби и заложбите за нивно подобрување и унапредување. Така во Предлогот на законот за полиција се внесуваат одредбо со кои што се уредува и разработува институтот криминалистичко истражување; одредбите со кои се пропишуваат полициските овластувања: лишување од слобода, прикриено полициско дејствување, и друго.

Уредувањето на прикриено полициско дејствување во измените на Законот за полиција

Интересно е како е тоа направено усогласувањето со ЗКП а за пример ќе го земеме Член 51-а од Законот за полиција од 2014 година:

„Во постапката на собирање информации Полицијата може да преземе мерки на прикриено полициско дејствување кога ќе се утврди дека со други полициски методи не може да се постигне целта на вршењето на полициските работи. Мерки на прикриено

¹Доцент на Универзитетот „Св.Климент Охридски“, Битола, Факултет за безбедност.

полициско дејствување се засилено прикриено набљудување и оперативен надзор на јавни места.

Мерките од ставот 2 на овој член се преземаат по наредба на директорот на Бирото или од него овластен работник“.

Ваквото законско нормирање веднаш отвара многу прашања. Имено во него се вели дека „Прикриено полициско дејствување“ е мерка а тоа во Законот е нормирано како полициско овластување, што создава недоумица зашто законодавецот за исто прашање користи различна терминологија. Но не е само тоа.

Во член 65 од Законот за полиција под наслов Други полициски овластувања се вели: „Применувањето на прикриеното полициско дејствување, посебните истражни мерки, заштитата на лицата опфатени согласно прописите за заштита на сведоци, начинот на препознавање, како и начинот на вршење на полиграфско тестирање и содржина на писмената согласно за примена на полиграфската техника, полициските службеници ги извршуваат согласно прописите од таа област.“ Меѓутоа мора да истакнеме дека во врска со прикриеното полициско дејствување нема барем јавно достапни прописи кои детално, јасно и прецизно го регулираат ова овластување.

Овде уште еднаш ќе истакнеме дека во Законот за полиција полициските овластувања може да се применат само за вршење на полициски работи при што во извршувањето на полициските овластувања полицискиот службеник е должен да постапува хумано и да ги почитува достоинството, угледот и честа на лицата како и основните слободи и права на човекот и граѓанинот. Примената на полициските овластувања мора да биде сразмерна на потребата заради која се преземаат. Од полициските овластувања се применуваат само оние со кои со најмалку штетни последици и во најкраток временски период ќе се оствари целта. За „Прикриено полициско дејствување“ законот не одредува ни кога може да почне, колку време може да се применива и кога завршува. Уште поважно од ова е неуредувањето на условите кога може и во кој обем и динамика да се преземе ова полициско овластување.

Инаку, полицискиот службеник по службена должност или по наредба на јавниот обвинител, суд или друг орган кога е тоа утврдено со закон, презема мерки и применува полициски овластувања што се однесуваат на откривање на казниво дело и неговиот сторител кога постојат основи за сомневање дека се подготвува, во тек е извршување или е извршено казниво дело, односно кога одредена појава го загрозува или би можела да го загрози животот или телесниот интегритет на луѓето, нивните права, слободи, безбедноста или имотот. Во ваквите случаи во Законот за полиција е предвидено полицијата да врши криминалистичко истражување со примена на полициските овластувања, оперативно-тактички и превентивни мерки согласно со закон (член 14 од ЗП). Криминалистичкото истражување започнува со полициски извид или со одлука на надлежен полициски службеник за воспоставување и спроведување на криминалистичка контрола, криминалистичка обработка и акција за што се водат соодветни евиденции согласно со закон. Меѓутоа во Законот не е одредено дали „Прикриено полициско дејствување“ е дел од криминалистичкото истражување, односно нема никакво прецизирање во рамките на кои полициски активности тоа може да се примени.

Од друга страна за ова полициско овластување нема никаква одредба ни во Правилникот за содржината и начинот на водење на евиденциите на полицијата. Инаку во овој Правилник се пропишува содржината и начинот на водење на евиденциите на Полицијата и формата и содржината на образецот на евиденциите на Полицијата и тоа:

евиденцијата за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата на движење може да се води како:

- евиденција за повикани лица;
- евиденција за приведени лица;
- евиденција за лица лишени од слобода и задржани лица;
- евиденција за издадени покани за повикани лица и
- евиденција за издадени покани за сообраќајни прекршоци.

Например во евиденцијата за криминалистички истражувања (член 59 од Правилникот) содржани се податоците: 1 „Реден рој“ се запишува Редниот број на криминалистичкото истражување; во рубриката 2 „Дата на воспоставување“ се запишува денот, месецот и годината кога е заведено криминалистичкото истражување во деловодната книга; во рубрика 4 „Предмет на истражувањето, вид на криминален проблем“ се запишува за кој криминален проблем/појава треба да се собираат податоци и информации; во рубрика 8 „Временска рамка“ се запишува планираното времетраење на криминалистичкото истражување и т.н. а се запишуваат и други податоци кои се сметаат за важни.

Во Правилникот за содржината и начинот на водење на евиденциите на полицијата сите полициски овластувања на сличен начин како горенаведениот се објаснети но нема ниту збор за прикриеното полициско работење.

Заради нејасното, непрцизно и волунтаристичко нормирање на полициското овластување „Прикриено полициско дејствување“ во праксата се создава можност за негова неограничена примена и злоупотреба и што е уште по опасно можност за загрозување и нарушување на човековите слободи и права.

Од законското решение единствено може да се разбере дека прикриено полициско дејствување подразбира засилено прикриено набљудување и оперативен надзор на јавни места, или дека може да се примени спрема физички и правни лица и јавен простор, што значи спрема секого и секаде, без неопходен законски основ и ограничување.

Сметаме дека ова правно прашање треба да биде предмет на оценка на Уставниот суд на Република Македонија.

Набљудување како полициско овластување

Апликативни, применети истражувања какви што се на пример полициските извиди се врсани сооднапред и јасно зададена цел, и имаат директна практична примена. Набљудување (се нарекува и опсервација) овозможува примена на разновидни инструменти за набљудување, или т.н. листови за снимање, чек листови, забелешки, дневници, а се користи при собирање на податоци и информации за криминални и други незаконски активности. Инаку во научната и стручна литература познати се два вида на набљудување: Пасивно-набљудување на појави кои спонтаносе одигруваат/случуваат и Активно-набљудување на појави врз кои активно влијаеме, односно имаме цел активно да ги спречиме или подржиме. Треба да се истакне дека набљудувањето е метод (од грчки-барање пат) – начин на испитување, начин на работа и начин на мислење.

Процесот на спроведување на набљудување може да се одвива на следниот начин:

Избор на предмет на набљудување

Избор на активности и однесувања кои ќе се набљудуваат

Спроведување на набљудувањето

Обработка и анализа на прибраните информации.

Со непосредно набљудување полицискиот службеник собира податоци и информации кои имаат безбедносно значење и може да бидат корисни за заштитата на граѓаните и нивните слободи и права, имот, за спречување и превенција на казни дела и тоа најчесто пред да се случи безбедносниот настан. Ако полицијата има индикации, сознанија или конкретни основи на сомнение, набљудувањето како полициско овластување може да се користи за потврдување или отфрлање на сомнението. Најчесто набљудувањето или како што тоа е именувано во ЗП „Прикриено полициско дејствување“ се користи спрема физички и правни лица и јавни простори, односно спрема т.н. криминални жаришта, места каде се движат или престојуваат лица за кои постојат сомненија дека се подготвуваат, извршиле или прикриваат казниво дело и јавни места каде зачестено се извршуваат казниви дела. Без разлика за што е наменето набљудувањето за негова примена мора да постои јасна и прецизна законска одредба, а особено пропишана детална процедура за тоа: спрема кого, кога, каде, во кој временски период ќе се примени овластувањето, кој го бара, кој го одобрува и кој го контролира. Бидејќи според нашиот ЗКП јавниот обвинител ја раководи, координира, насочува и контролира претходната постапка, тоа значи дека полицијата мора и за преземањето на ова овластување веднаш да ги извести обвинителот кој ќе одлучи дали активностите треба да продолжат или треба веднаш да се запрат.

Например во Хрватското законодавство регулирањето на полициското набљудување е решено на следниот начин: полициските службеници во извршувањето на редовните функции и задачи може да забележат настан или лице кое е безбедносно сомнително и има права 2 часа да го набљудува по што задолжително го информира старешинара кој одлучува дали активностите треба да продолжат и за тоа го известува јавниот обвинител кој ја носи конечната одлука во врска со конкретно набљудување.

Заклучок

Сегашното законско нормирање на набљудувањето потсетува на полицискиот метод на работа „зајакнат локален или републички надзор“ кој се практикуваше до 90 години на минатиот век, а беше регулиран со таен подзаконски акт донесен од тогашниот Секретар за внатрешни работи на РСФР. Изненадува што „надзорот“ се озакони 22 години подоцна и тоа во друг политички систем, кој патем се декларира како демократски. Но, сметаме дека проблемот е сериозен, а наведениот пример во овој текст покажува дека наместо усогласување со ЗКП заради потребата од негово доследно имплементирање, Законот за полиција се одалечува од ЗКП. Впрочем, една од најголемите измени во новиот ЗКП е новата раководна положба на јавниот обвинител во претходната постапка, но со одредби во ЗП како што е обработеното во текстот, не само што се минимизира улогата на обвинителот туку се загрозуваат човековите слободи и права. Најмалку што мора да се направи во врска со ова овластување е уредување на процедурата за негова примена, и воспоставување на евиденција како и за останатите овластувања во соодветните правилници кои произлегуваат како обврска од законот за полиција.

Assistant Professor BogdanchoGogov, PhD²

**SOME DILEMMAS ABOUT THE POLICE AUTHORITY - POLICE DISGUISED
ACTION**

**1.04 Professional Article
UDK: 351.74,076:340.13(497.7)**

Summary

Watching allows the police officer to direct observation and collect data and information which have significance in security and may be useful for the protection of citizens and their freedoms and rights, property, prevention of offenses and other. When police have clues, findings or specific grounds for suspicion, watching as police authorization can be used to confirm or reject the suspicion. However, the legal solution in Police law, opens many questions and dilemmas, especially for its compliance with the Code of Criminal Procedure.

Keywords: watching, covert police action.

² Assistant Professor, University of "Ss. KlimentOhridski", Bitola, Faculty of Defence.